

Ключові слова. Самчиківський розпис, Поділля, майстри художнього розпису.

Abstract. The article highlights the work of famous masters of Samchykiv painting as a unique phenomenon of Ukrainian folk decorative art. The historical origins of this type of painting, its characteristic artistic features, ornamental motifs and coloristics are considered. Special attention is paid to the contribution of leading artists to the preservation and development of the tradition, their individual style and role in the popularization of Samchykiv painting at the national and international levels. The significance of this art in the context of the cultural heritage of Ukraine and modern artistic processes is analyzed. The importance of passing on traditions to future generations and preserving the authenticity of the painting is emphasized.

Keywords: Samchykiv painting, Podillia, masters of artistic painti

Самчиківський декоративний розпис є самобутнім явищем українського народного мистецтва, що сформувався на Хмельниччині у селі Самчики. Його початок пов'язаний з традицією настільного хатнього малювання Поділля. Однак впродовж XX століття розпис набув виразної стилістики, що дозволяє говорити про нього як про окремий осередок декоративного малярства. Значну роль у збереженні та розвитку цієї традиції відіграли народні майстри, які передавали знання наступним поколінням. Носії художнього досвіду адаптували декоративний розпис до нових культурних умов.

У другій половині XX століття самчиківський розпис пережив період занепаду. Він був пов'язаний зі змінами способу життя, зникненням традиційної селянської хати як основного простору для настінного малювання та загальною уніфікацією культурного середовища. саме в цей час особливого значення набуває діяльність окремих митців. Вони усвідомили цінність локальної традиції та розпочали її цілеспрямоване відродження.

Однією з ключових постатей в цьому процесі став Віктор Раковський - народний майстер традиційного самчиківського розпису, член національної спілки майстрів народного мистецтва України. Дослідник і популяризатор самчиківського розпису. Був директором дитячої школи мистецтв у Самчиках і вчителем молодих майстрів. Його творчість поєднує глибоке знання традиційних композиційних схем з авторським баченням декоративної форми. У роботах митця простежуються характерні ознаки самчиківської стилістики. Він чітко окреслював контур обирав насичені кольори робив зображення площинним, а також його композиції були симетричними або врівноважено асиметричними. Особливе місце у творчості майстра займають мотиви «дерева життя», фантастичних птахів, стилізованих квітів, що формують ритмічну, орнаментальну структуру. Він приймав участь у виставках, фестивалях народного мистецтва, майстер-класах, завдяки яким самчиківський розпис отримав ширше визнання.

Продовжувачем традиції став Василь Раковський. Він заснував родинну школу декоративного розпису, розвинувши її завдяки новим композиційним

рішенням. В його роботах спостерігається більша динаміка рослинних форм, варіації квіткових мотивів, експерименти з кольоровим поєднанням при збереженні традиційної декоративної мови. Майстер активно працює у сфері монументального розпису громадських просторів, що сприяє інтеграції народного мистецтва в сучасне середовище.

Володимир Раковський - представник мистецької родини Раковських, який працює у напрямі декоративного розпису та бере участь у фестивалях народного мистецтва. У його роботах поєднується традиційна орнаментальна структура з більш сучасним композиційним мисленням.

Серед сучасних носіїв традиції важливе місце посідає Олександр Пажимський - художник і педагог, етнограф і історик, який поєднує творчу та освітню діяльність. Член національної спілки майстрів народного мистецтва України, активний учасник виставок і фестивалів. Його внесок полягає не лише у створенні декоративних композицій, а й у систематичному навчанні молоді техніці самчиківського розпису. Таким чином він формує нове покоління майстрів і забезпечує безперервність традиції. Його творчість важлива для відродження самчиківки.

Олена Пажимська – майстриня, яка активно займається викладацькою діяльністю, проводить майстер-класи та долучається до популяризації самчиківського розпису серед молоді.

Анатолій Шпак – художник, який досліджував та інтерпретував подільські декоративні традиції, зокрема самчиківські мотиви у власній творчості.

Сергій Касьянов - художник, член національної спілки майстрів народного мистецтва України, викладач у художній школі села Самчики.

Михайло Юзвук - художник і один із активних майстрів традиції, засновник творчої студії «Просвіт» у Самчиках.

Борис Шнайдер - художник та майстер декоративного мистецтва, член національної спілки майстрів народного мистецтва України, працював у стилі самчиківського розпису.

Наталія Луценко є відомою сучасною майстринею декоративного розпису, зокрема в техніці самчиківського. Членкиня національної спілки майстрів народного мистецтва України та національної спілки художників України. Навчалася самчиківського розпису у В. Раковського. Працює з традиційними народними орнаментами зокрема самчиківськими та подільськими. Створює авторські композиції на основі народних мотивів - рослинних символів, вазонів, птахів, тварин та інших образів із декоративною традицією. Учасниця обласних та всеукраїнських виставок з 2019 року. Персональна виставка «Моя самчиківка» у Вінниці демонструвала роботи в техніці самчиківського розпису, зокрема виконані «фунтиком» (без використання пензля). Наталія Луценко належить до сучасних майстрів які не лише практикують самчиківську декоративну техніку, а й активно популяризують її через виставки, освітні проекти та авторські підходи, поєднуючи традицію з власною художньою мовою.

Вікторія Радочина - сучасна художниця яка вивчала техніку самчиківського розпису у В. Раковського і сьогодні проводить майстер-класи, виставки та популяризує техніку в Україні та за кордоном.

Анна Михальчук - українська художниця, яка також працює у стилі самчиківського розпису і проводить майстер-класи часто за кордоном.

Художня система самчиківського розпису, представлена у творчості зазначених митців, ґрунтується на кількох основоположних принципах. По-перше це орнамент як домінантна риса композиції. По-друге, декоративна узагальненість форм передбачає відмову від натуралістичної деталізації на користь стилізації. По-третє, символічність образів – квіти, птахи, рослинні пагони виступають носіями традиційних уявлень про гармонію, родючість, захист оселі. Майстри не лише відтворюють ці принципи, а й творчо їх інтерпретують, розширюючи сферу застосування розпису – від хатніх інтер'єрів до полотна, паперу, громадських будівель.

Визнання значущості діяльності майстрів відбулося на державному рівні: у 2019 році самчиківський розпис було включено до національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Це рішення засвідчило, що традиція існує завдяки майстрам, які зберігають технологію, композиційні схеми та художню мову розпису.

Отже, майстри самчиківського розпису виступають не лише виконавцями декоративних композицій а й культурними трансляторами традиції. Їхня діяльність забезпечує збереження автентичних рис розпису, водночас відкриваючи можливості для його розвитку у сучасному мистецькому просторі. Саме завдяки поєднанню традиції й авторської інтерпретації самчиківський розпис продовжує існувати як жива та актуальна форма українського декоративного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Луценко Наталія Іванівна. Енциклопедія сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба (голова) та ін. Київ : Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. Т. 35. С. 215
2. Міністерство культури Україна. Про внесення елемента «Самчиківський розпис» до національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України : наказ від 15.10.2019 №766. Київ : МКУ, 2019. 3 с.
3. Пажимський О. М. Самчиківський розпис: традиція та сучасність. *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. пр. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2021. Вип. 39. С. 98-104.
4. Раковський В. В. Особливості композиції самчиківського розпису. *Народне мистецтво*. 2019. № 3. С. 45 – 48.
5. Самчиківський розпис. Енциклопедія сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба (голова) та ін. Київ : ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. Т. 30. С. 412 – 413.

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.21>

Тетяна Зузяк
м. Вінниця, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-5437-0272>
email: tetiana.zuziak@vspu.edu.ua
Андрій Івлієв
м. Вінниця, Україна

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ КОМПОЗИЦІЇ ТА ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ В ІЗОАКСІОЛОГІЗМІ

Анотація. У статті розглядаються основні принципи композиції та кольору в ізоаксіологізмі як художньому підході, що акцентує увагу на ціннісних аспектах образотворчого мистецтва. Проаналізовано особливості побудови композиційної структури, зокрема роль рівноваги, ритму, пропорцій і взаємодії елементів у формуванні цілісного художнього образу. Висвітлено значення кольору як важливого засобу виразності, його емоційний та символічний потенціал. Особливу увагу приділено взаємозв'язку композиційних і колористичних рішень у процесі створення художнього твору. Підкреслюється значення ізоаксіологізму у розвитку сучасних мистецьких практик та його вплив на формування естетичних орієнтирів.

Ключові слова. Ізоаксіологізм, композиція, колір, О.С. Шинін, художній напрям.

Abstract. The article examines the basic principles of composition and color in iso-axiologism as an artistic approach that focuses on the value aspects of fine arts. The features of the construction of the compositional structure are analyzed, in particular the role of balance, rhythm, proportions and interaction of elements in the formation of a holistic artistic image. The importance of color as an important means of expression, its emotional and symbolic potential are highlighted. Special attention is paid to the relationship between compositional and coloristic decisions in the process of creating a work of art. The importance of iso-axiologism in the development of modern artistic practices and its influence on the formation of aesthetic guidelines is emphasized.

Keywords. Iso-axiologism, composition, color, O.S. Shinin, artistic direction.

Сучасне мистецтво характеризується постійним поєднанням традицій та інновацій, що створює численні художні напрямки і стилі, кожен із яких відображає культурні, соціальні та психологічні процеси своєї епохи.

Одним із новаторських і водночас глибоко філософських напрямів є «Ізоаксіологізм», заснований у 2017р. українським художником Олександром Степановичем Шиніним, доцентом кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Ізоаксіологізм спрямований на трансляцію філософських роздумів про цінності життя, гармонію, духовний розвиток людини через живописні засоби, поєднуючи декоративність, символіку та внутрішню емоційно-філософську структуру композиції.

«ІЗОАКСІОЛОГІЗМ» — живопис, як арт-філософія цінностей. Термін походить від поєднання понять: «ізо» (образотворче мистецтво як система пластичних форм), «ахіа» (цінність) та «логос» (розуміння, смисл, міркування).

Таким чином, ізоаксіологізм буквально означає образотворче осмислення цінностей, передусім таких фундаментальних гуманістичних категорій, як життя, гідність людини, свобода, любов, духовність, гармонія та внутрішня цілісність особистості.

Філософською основою напряму є уявлення про матеріальність думки та здатність мистецтва впливати на свідомість і світосприйняття людини, формуючи її внутрішню картину світу. У цьому сенсі ізоаксіологізм трактує мистецтво, як активну світоглядну силу, здатну не лише відображати реальність, а й сприяти формуванню ціннісних орієнтирів і вектор у духовного осмислення буття.

Концепція напряму виходить з ідеї, що щасливе життя є найвищою цінністю, а мистецтво - одним із головних засобів її усвідомлення. Для нього характерні символізм, узагальнена образна мова, метафоричність та підпорядкування композиції й колористики смислотворчим завданням. Ізоаксіологізм спонукає глядача замислитися над своїм ставленням до світу та надихає на оптимізм і позитивне сприйняття життя.

Історія живопису - це історія взаємодії художнього вираження та культурного розвитку людства. Основні етапи розвитку:

- Античність: мистецтво Стародавньої Греції і Риму базувалося на пропорції, гармонії та символіці. Зароджувалися основи композиції, портрету, мозаїки та настінного живопису. Високі стандарти краси та досконалості пропорцій стали еталонами для наступних епох.

- Середньовіччя та Візантійське мистецтво: акцент на духовності, релігійній символіці та іконографії. Художні твори виконували функцію передачі моралі та етичних принципів, що формували моральний та естетичний світогляд людини.

- Відродження: повернення до античних канонів гармонії, перспективи та природної досконалості форм (Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікеланджело). Мистецтво стає більш аналітичним, художник розглядається як творець, здатний гармонійно поєднувати красу і філософське осмислення світу.

- Бароко та Рококо: декоративність, динаміка та театралізованість композицій (Пітер Пауль Рубенс, Жан-Антуан Ватто). Важливим стає не лише відтворення форми, а й передача руху та емоцій.

- Модернізм (кінець XIX — початок XX ст.): експерименти з формою та кольором, відхід від реалістичного зображення, інтерес до внутрішніх переживань (Сезанн, Кандинський, Мондріан). Художники досліджують психічний та духовний світ, формуючи підґрунтя для концептуальних течій.

- Сучасне мистецтво: інтеграція абстракції, декоративності та концептуального змісту, створення простору для емоційного й інтелектуального сприйняття глядача.